

УДК 327.8

С. В. Фоменко,
аспірант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою,
Національна академія державного управління при Президентові України, м. Київ

ОГЛЯД РОЛІ ТА ІНТЕРЕСІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК ГЛОБАЛЬНОГО ГРАВЦЯ

S. Fomenko,
Postgraduate student, Chair for Globalistics, European Integration, and National Security Administration,
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine, Kyiv

REVIEW OF THE ROLE AND INTERESTS OF THE EUROPEAN UNION AS A GLOBAL PLAYER

У цій статті проаналізовано поступову зміну ролі Європейського Союзу на світовій арені у контексті глобалізації та кризових ситуацій на його кордонах. Розглянуто ступені та напрями, сильні та слабкі сторони міжнародного впливу ЄС з огляду на зміну полюсів економічного розвитку, роботи в міжнародних організаціях, залучення військової сили. Виокремлено глобальні інтереси ЄС на прикладі реалізації Європейської політики сусідства.

This article deals with the analysis of the European Union global role's shift in the context of globalization and crises situation on its borders. Dimensions and trends, strengths and weaknesses of the international EU's influence are considered with view to the change of economic development poles, work in international organizations, hard power capacity. Global EU's interests with focus on the European Neighbourhood Policy are determined.

Ключові слова: європейська інтеграція, глобалізація, Європейська політика сусідства, Спільна зовнішня і безпекова політика, розширення, жорстка сила, європейські цінності.

Key words: European integration, globalization, European Neighbourhood Policy, Common Foreign and Security Policy, enlargement, hard power, European values.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Європейська інтеграція розвинулася на тлі біполярного світу, коли кордон між капіталістичним та комуністичним світоглядом проходив крізь центр Європи. Цей небезпечний, але стабільний статус кво, в якому домінували дві неєвропейські суперсили — СРСР та США — допоміг Західній Європі у відносно мирний спосіб вибудувати відносини з іншими країнами світу. Трансформація від колоніально-орієнтованих відносин до менш формальних, хоча і домінуючих не за рахунок воєнної сили, а на основі економічної співпраці та м'якої сили, стала на початку 1970-х років альтернативою методам США та СРСР [10, с. 32]. З іншого боку, існує думка, що така поведінка Європи пов'язана з неможливістю утримувати вплив на інші регіони світу за рахунок воєнних засобів. З початку процесів європейської інтеграції світова економіка зазнала докорінних змін, що, звичайно, вимагає переосмислення процесу європейської інтеграції. З кінця 1970-х років зростання масштабу

і розміру світової економіки, викликане у тому числі скасуванням бар'єрів для вільного руху товарів і капіталу, призвело до посилення процесів глобалізації у соціальному, культурному та економічному вимірі.

Перша фаза глобалізації у 1960—1990-х роках спочатку не здавалася загрозливою для превалювання західноєвропейської політики у світі. Економічні переваги ЄС та США ще сильніше проявилися після розвалу СРСР і, незважаючи на деякі труднощі у 1993—1997 роках, їх ВВП залишався стабільним до рецесії 2007 року [18, с. 113]. У 1980—2000-х роках високооплачувана робоча сила в Європі у відносно низько технологічних галузях таких, як легка промисловість, хімічне виробництво, сталеваріння, були замінені дешевою робочою силою нових гравців у світовій економіці з Азії, Південної Америки і колишніх "планових" економік Центральної та Східної Європи. Дешеві товари щоденного споживання хлинули в Європу, а багато видів шкідливого виробництва, яке протягом 200 років забруднювало повітря

європейських міст, було переміщено в інші регіони світу. У цей період глобалізація лише підкреслила провідну роль Європи, культурі, товарам, технологіям якої наслідували інші. Після фінансової кризи з 2007 року ЄС, США та Японія вже не є провідними гравцями у формуванні попиту та зростання світової економіки. Сьогодні ця роль поділена з Китаєм, Індією, Бразилією та Індонезією [12]. Прийшло усвідомлення того, що Європейський Союз (ЄС) вже не в змозі бути лідером на основі економічних показників у багатополлярному світі. Довгий час економічний гігант, але політичний пігмей [16, с. 54] не виказував своїх політичних інтересів і не мав цілісного формату своєї зовнішньої політики. Сьогодні, в умовах жорсткої конкуренції, у тому числі світоглядної, на перший план висувається питання укріплення міжнародного авторитету ЄС і подальших шляхів його розвитку, а також перегляд його зовнішньої і безпекової політики: її інструментів, цілей, важелів. Для України, яка підпадає у коло пріоритетів ЄС у зовнішній та безпековій політиці, важливим є розуміння візії міжнародного впливу завтрашньої Європи та вибудови чіткого розуміння своїх пріоритетів у співробітництві з ЄС, у тому числі щодо євроінтеграційних прагнень.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ ТА ВИДІЛЕННЯ НЕ ВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ

Непевна економічна ситуація в середині ЄС та безпекові загрози ззовні змушують переосмислити роль ЄС та подальшої інтеграції з економічної та соціальної точок зору, акцентуючи увагу на ролі ідентичності, загальноєвропейських норм і цінностей, їх місці у світовому порядку. Постає питання спроможності Європейського Союзу ефективно забезпечувати спільну зовнішню і безпекову політику, зокрема, по відношенню до регіонів, проголошених пріоритетними у співробітництві з ЄС. У зарубіжній літературі відбувається переосмислення процесів європейської інтеграції, яке простежується у роботах Х. Уоллес [20], Н. Копсі [9], Б. Ліпперт [13], К.Сміт [19], М.Сміта і К. Хілла [10] та інших. У дослідженнях Ная [17], Люкса [14], Йоргенсена [11] акцентується увага на вимірах міжнародного впливу ЄС. Аналізу глобальних інтересів ЄС присвячені роботи Ш.Бре-зертона і Д.Воглера [8], І. Маннерса [15] та інших. Аспектами зовнішньої політики ЄС у серед іншого опікуються вітчизняні науковці Ю.Ковбасюк [2], Т. Сидорук [3], О. Шнирков [5].

Оцінка ролі Європейського Союзу у світових політичних процесах і його здатність адекватно реагувати на кризові ситуації тісно пов'язана з баченням майбутнього євроінтеграційного процесу. Україна, яка активно впроваджує Європейську політику сусідства шляхом виконання зобов'язань у рамках Угоди про асоціацію Україна-ЄС [4] потребує чіткого розуміння, наскільки консолідована позиція 28 країн-членів ЄС представлена на загальноєвропейському рівні. Знаходячись на перетині геополітичних інтересів, в момент призупинення політики розширення, а значить — не маючи перспективи скорого вступу до ЄС, аналіз сильних та слабких сторін ЄС як міжнародного гравця потребує детального розгляду.

МЕТА СТАТТІ

Мета статті полягає в аналізі ступеня та напрямів міжнародного впливу ЄС у контексті зміни полюсів економічного розвитку, роботи в міжнародних організаціях, військової сили; розгляді ролі Європейського Союзу на світовій арені у контексті глобалізації та кризових ситуацій на його кордонах; висвітленні глобальних інтересів ЄС на прикладі реалізації Європейської політики сусідства.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Розглядаючи успіхи ЄС у зовнішній політиці, варто зосередитися на періоді активної реалізації політики розширення, яка починалася як зовнішня політика, а потім перетворилася на внутрішню. Було перенесено ефективну модель врядування 10 новим членам ЄС, 8 з яких були посткомуністичними країнами. Європейська політика розширення слугує вдалим інструментом залучення зазначених країн до системи цінностей миру, демократії, верховенства права і вільної ринкової економіки. Зараз вже очевидно, що розширення ЄС було єдиним можливим політичним рішенням за обставин того періоду. З часу фінансової кризи та кризи єврозони лише Хорватія у 2013 році вступила до ЄС. З Македонією, Сербією, Албанією, Чорногорією, а тепер вже і Косово переговорний процес значно уповільнився. Переговори з Туреччиною призупинилися, як тільки стало зрозумілим, що Німеччина та Франція планують вступити Туреччини, хоча у листопаді 2013 року після трирічного тупика було поновлено переговорний процес. Формально ключовим питанням анонсується здатність Туреччини відповідати європейським цінностям. Оскільки ЄС є світським утворенням, мова не має йти про статус мусульманської держави і культурні відмінності. У дійсності викликом для ЄС є перспектива широкомасштабної міграції. Як європейська інтеграція, так і глобалізація призвели до масової міграції як між країнами-членами, так і ззовні. Міграційна криза, яка існує в Європі сьогодні, значно впливає на питання добробуту, працевлаштування, соціальних благ і є серйозним політичним викликом. Для впровадження такого типу політики, як розширення, потрібно усвідомлювати світові зміни різноманітного характеру. Сьогодні Європа наголошує на можливості співпраці з демократичними урядами, але існує потреба в широкому перегляді зовнішньої політики, не розглядаючи країни лише як партнерів у співпраці, яким вона допомагає на шляху демократичних перетворень.

Сьогодні не визначено, які відносини розвинуться з країнами світу та з "сусідами". Європейська політика сусідства (ЄПС), яка охоплює країни від Марокко до України, розроблена як заміна розширенню, не виявилася ефективною: фактично, вона полягає у пропонуванні адміністративних рішень в питаннях, про які ЄС не має візії [13].

На нашу думку, неспроможність ЄПС не є провинною або відповідальною європейських інституцій, а скоріше обмеженістю інструментів для її впровадження. ЄС здатний сприяти у реалізації довготермінових реформ в європейських країнах за умови відсутності геополітичного ворога. Однак, як показали події в Україні та Грузії,

ЄС не в змозі реагувати на неочікувані кризові ситуації, оскільки не може приймати екстрені рішення через брак консолідованої позиції країн-членів і відсутність адекватних збройних сил. Зокрема, ЄПС зазнала краху у 2014 році, коли у відповідь на анексію Криму ЄС певний час не вживав відповідних санкційних заходів, переймаючись питанням газопостачання. З південними сусідами ЄС не вдалося забезпечити елементарної гарантії безпеки внаслідок Арабської весни 2011 року, а також залишитися відсторонь під час погіршення ситуації у всьому регіоні: Іраку, Сирії, Лівії, Палестині. Дослідження зовнішньої і безпекової політики ЄС повчальні з точки зору висвітлення серйозних обмежень європейської інтеграції. Це якраз та сфера політики, де ЄС і окремі країни-члени виборюють баланс між національним суверенітетом і інтеграцією [6, с. 75—77].

Постає питання про важелі впливу ЄС у світі. На думку Люкса [14, с. 55] вплив вимірюється за трьома рівнями: перший рівень — сила переконання, чи за допомогою погроз, чи приведенням аргументів. Другий рівень пов'язаний з фіксуванням порядку денного цілей, іншими словами — рамок, що може бути обговорено, а що — ні. Третій рівень, найбільш вагомий, — здатність впливати на поведінку інших у такий спосіб, коли об'єкти впливу вважають, що діють за власної волі у відповідності до вимог суб'єкту впливу. Цей рівень впливу може розглядатися по відношенню до міжнародної політики ЄС та проектуванню відносин ЄС з Україною.

На початкових стадіях євроінтеграції вплив ЄС розглядався у перше чергу кризь призму місця ЄС в світовій економіці. Європейська економіка була найпотужнішою у світі з 1950-х років до 2008 року. Глобалізаційні виклики, розвиток нових економік, демографічна ситуація поступово зменшують вплив європейської економіки на процеси у світі, враховуючи економічну позицію Китаю, Індії, Індонезії тощо. Тим не менш, можна констатувати, що разом з США європейці становитимуть найбагатше суспільство у світі до 2030 року. Поступова втрачаючи економічну гегемонію, ЄС у перспективі може стати просто одним з учасників багатополлярної світової економіки. Чинниками економічного впливу будуть європейські банки, які утримуватимуть високі позиції на фінансових ринках, та найбільший у світі обсяг прямих іноземних інвестицій.

Така економічна спадщина пояснює теоретично диспропорційний вплив країн-членів ЄС в міжнародних організаціях. Разом з США Європа відіграла провідну роль у створення міжнародних організацій таких, як ООН, МВФ, ГАТТ, СОТ, Світовий банк. Звичайно не ЄС, а його країни-члени були у витоків цих організацій, і за виключенням СОТ, де ЄС представляє інтереси всіх 28 членів, ділить представництва з країнами-членами. Іноді ЄС працює пліч-о-пліч з країнами-членами, наприклад, в Генеральній Асамблеї ООН, де з 2011 року ЄС має статус спостерігача і може представляти спільну позицію 28 країн. Іноді кілька країн представляють ЄС, як в перемовинах з Іраном щодо ядерної програми. Єдине, що можна сказати — ЄС присутній усюди, хоча не завжди це свідчить про ефективність такої присутності. Представництво на рівні ЄС, помножене на вагу 28 країн, дає можливість значного впливу у міжнародних організаціях, які працюють за принципом зібрання суверен-

них держав. В ООН ЄС завдяки наявності постійних місць Франції та Великої Британії має відразу два голоси з правом вето в Раді безпеки. У Міжнародному валютному фонді (МВФ) ЄС володіє 32 % голосів проти 17,7% США і 11,5% поділених голосів між Китаєм, Індією, Бразилією, Росією та Північною Африкою [11, с. 83]. До переваг інституційної надприсутності ЄС треба додати, що посадові особи з країн-членів і з інституцій ЄС звикли об'єднуватися і виступати єдиним фронтом, шляхом компромісу досягаючи своєї мети, а також ефективно орієнтуватися на різних рівнях врядування. Ця звичка після 60 років європеїзації притаманна всім посадовцям, які працюють в або з інституціями ЄС, майже інстинктивно. Отже, з точки зору людського ресурсу ЄС має вагому перевагу.

Оцінити результативність роботи європейців в міжнародних організаціях дещо важче. Офіційною мовою щодо роботи в ООН "вплив надзвичайно важко виміряти, оскільки політичні цілі ООН розпливчато артикульовані" [11, с. 86]. Якщо цілі нечіткі, проаналізувати ступень досягнення мети складно. Більш того, навіть коли цілі зрозумілі, характерною рисою роботи міжнародних організацій є взаємодія: я проголосую за твою пропозицію, а ти підтримаєш мою. Складовою проблеми вимірювання результативності роботи ЄС у міжнародних організаціях є те, що довгий час метою ЄС був факт самої присутності, і не діяльності. Тобто, метою була залученість до переговорного процесу як беззастережна та недвозначна ознака визнання рівності ролі ЄС із суверенними державами. Сьогодні увагу від аналізу присутності ЄС у міжнародному процесі переміщено у напрямку спроможності Європейської служби зовнішньої діяльності (ЄСЗД) представляти уніфіковану позицію 28 країн [6, с. 186]. Певним ризиком диспропорційної більшості європейських країн у міжнародних організаціях є можлива втрата до них довіри інших держав світу. Завданнями Європи за теперішніх умов є передача частини голосів, наприклад, в МВФ, іншим країнам, що продемонструє її бажання дотримуватися принципу багатосторонності; переорієнтація ЄС від мети бути представленим на міжнародних форумах у напрямі встановлення єдиних для всіх країн-членів цілей такого представлення. Хорошої ідеєю у цьому напрям є бажання ЄС реформувати систему міжнародних інституцій, оскільки вони вже не відповідають політичним потребам сьогодення. Реформування системи права голосу в МВФ або перегляд постійних місць у Раді безпеки ООН зв'язали б ідеї з конкретним діями.

Ще одним питанням міжнародного впливу ЄС є проблема військової сили. ЄС — немілітаризоване утворення, яке не має збройних сил у вигляді армії, флоту або повітряних сил, незалежних від наявних у країн-членів. Однак він має так звані бойові групи, які налічують 19 бригад з 28 500 солдатами із 1,6 млн солдатів від загальної кількості солдатів в країнах ЄС. Тільки дві з цих бригад знаходяться у стані бойової готовності, тому на практиці держави-члени або самі беруть участь у військових діях, як Франція в Малі у 2013 році, або не беруть участі взагалі, як при анексії Криму. Завданнями цих угруповань проголошено гуманітарну та миротворчу допомогу. Взагалі, ідея єдиної європейської армії ґрунтовно ніколи не обговорювалася, хоча було розроб-

лено Спільну зовнішню і безпекову політику. Консенсус щодо майбутнього європейського оборонного сектору вбачається ще менш вірогідним, ніж консенсус з приводу цивільної зовнішньої політики. По-перше, частина країн-членів ЄС є нейтральними: Австрія, Фінляндія, Ірландія і Швеція. По-друге, певна група країн, включаючи Франція, Німеччину, Польщу, Італію і Бельгію, наполягають на тіснішій військовій співпраці, в той час, як інші країни такі, як Велика Британія, тяжіють до НАТО як ключового гаранта європейської безпеки [7, с. 45—47].

Варто погодитися з думкою С. Біскопа [7, с. 122], що "жорстка сила" ЄС має складатися з чотирьох основних компонентів:

1) постійний стратегічний резерв військ на додаток до залучених в постійних операціях, який є силою миттєвого реагування на загрози і здатний проводити військові операції в країнах ЄПС (щонайменш 120 тисяч солдатів);

2) військово-морський флот належної потужності, здатний одночасно забезпечувати морське патрулювання і резерв для постійної співпраці з партнерами;

3) регіональна стратегічна автономія, яка дозволяє повітряні перевезення і заправки без допомоги американських потужностей;

4) персонал зі стратегічного планування, здатний ефективно використовувати військові і цивільні інструменти у співпраці з ЄСЗД).

У цьому контексті виклики не у збільшенні оборонних видатків, хоча це є суттєвим фактором, а в спроможності промислового оборонного сектору ЄС. Нагадаємо, що до підприємств оборонного сектору не застосовуються правила єдиного ринку, і це створює умови для протекціонізму в країнах-членах по відношенню до національних виробників. До того ж постає питання високоавартисних наукових досліджень, де об'єднання зусиль прискорило б розвиток високотехнологічних індустрій і паралельно впливало б на розвиток мирної промисловості. Для підтримки зазначених процесів у 2004 році було створено Європейське оборонне агентство. Завданнями інституції є забезпечення кризового менеджменту, сприяння співробітництву у питаннях озброєння, посилення технологічної бази оборонного комплексу, створення європейського конкурентоспроможного ринку військового обладнання. Це є кроком у правильному напрямку, оскільки співробітництво за цим вектором набагато слабше, ніж взаємодія окремих країн-членів у рамках міжнародних організацій.

Аналізуючи вищезазначені аспекти впливу ЄС на світовій арені, вражаючим є те, що за всіма напрямками — економічним, інституціональним та оборонним — особливо за двома останніми, весь цей вплив радше на папері, ніж у дійсності. ЄС як міжнародний гравець коштує менше, ніж окремі його члени: Франція, Німеччина, Велика Британія. З економічними питаннями ЄС порастає краще, ніж політичними. Прикладом цьому слугує зупинка розширення та провал ЄПС, яка не призвела, як очікувалося, до мирних демократичних трансформацій у країнах-сусідах. Безпекова та загальнодержавна ситуація навіть погіршилася. Арабська весна призвела до відміни демократичних виборів у Єгипті. Сирія поглинула у громадянській війні. Алжиру не вдалося

завершити процес лібералізації. На Сході України тривають військові дії, Крим анексований Російською Федерацією, віддзеркалюючи шлях, яким Абхазія і Південна Осетія опинилися під російським "захистом" після війни 2008 року. Вірменія у 2013 році підтримала російські плани щодо Євразійського Союзу. Молдова на межі урядового колапсу. Ці події відбуваються на самому кордоні ЄС, що вже казати про палестинізо-ізраїльський конфлікт, який нехтує нормативною чи то жорсткою силою і впливом ЄС.

Розглядаючи інтереси ЄС на світовій арені, можна констатувати, що вони є незмінними: просування ідей миру, демократії і загальнолюдських цінностей шляхом активного багатостороннього співробітництва. Таким чином, міжнародні зв'язки є невід'ємною частиною цього проекту [1, с. 28]. З розвитком європейської інтеграції просування ідея миру вийшла за межі Європи, намагаючись методами нормативної сили експортувати європейські цінності і стандарти. За інформацією ЄСЗД, на початку 21 століття інтереси Європи у світі розширено до розбудови миру, багатосторонньої співпраці, добросусідства, захисту прав людини, запобігання міжнародних криз, безпеки, протидії кліматичним змінам і розширенню ЄС [1, с. 28].

Науковці роль ЄС на міжнародній арені часто асоціюють з новою, принципово відмінною силою у світовій політиці. Ця нова сила з часом трансформувалася в ідею Європи як "цивільної" у 1970-х, а потім "нормативної сили" [15, с. 58]. Однак структурні проблеми, пов'язані з зовнішньою політикою ЄС, стають дедалі помітнішими. По-перше, країни-члени не можуть дійти згоди, яку частину суверенітету у зовнішній політиці і національній дипломатії вони готові делегувати на загальноєвропейський рівень. Символічно, що перейменування посади "єдиного голосу Європи" з міністра закордонних справ у проекті Конституції ЄС на високого представника в Лісабонському договорі ілюструє небажання віддавати царину зовнішніх політик Брюсселю. По-друге, розвиток цієї політики, започаткований Маастрихтським договором, не отримав логічного завершення у зв'язку з провалом проекту Конституції ЄС, коли французький та нідерландський референдум не схвалили зазначений проект. Стартувавши як спосіб об'єднання Європи, європейський проект набув сьогодні світового виміру, надзвичайно важливого у географічному контексті (зв'язки з колишніми формальними колоніями, стабілізація Балкан, асоціація зі східними партнерами, взаємодія з новими гравцями, стратегічне партнерство та політичному масштабі (від торгівельної політики до зовнішньої, включаючи безпековий та оборонний компоненти). Для посилення результативності ЄС, його візуалізації та довіроспроможності на міжнародній арені Лісабонський договір реформував інституційну архітектуру запровадивши посаду Високого представника з питань закордонних справ і безпекової політики — віце-президента Європейської Комісії і Європейська служба зовнішньої діяльності [1, с. 26]. Майже відразу після цих нововведень з'явився шанс проявити себе під час Арабської весни. Викликом для посади Високого представника є те, що вона поєднує зовнішні і внутрішні компетенції. До того ж, щоб бути авторитетною, ця посади

потребує делегування від країн-членів політичного простору. Характерною рисою для першої особи, яка обіймала цю посаду — К. Ештон, — було те, що закордонні партнери ЄС мали більш позитивну думку про її діяльність, аніж країни-члени, які своєю критикою послаблювали її позиції. Тим не менш у 2014 році стало ясно, що діяльність Високого представника є ефективною, про що свідчать спроби стабілізації ЄПС, провідна роль у перемовинах з Іраном щодо ядерної енергії та робота з розв'язання ситуації з Сомалі.

ЄСЗД допомагає Високому представнику у роботі. По суті, вона є своєрідним міністерством закордонних справ ЄС, яке надає підтримку Високому представнику у здійсненні його компетенцій: по-перше, реалізації спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС, у тому числі його спільної безпекової та оборонної політики; по-друге, виконання обов'язків Голови Ради із зовнішніх справ; по-третє, виконання обов'язків Віце-президента Єврокомісії із зовнішніх справ. Спочатку робота ЄСЗД була ускладнена питаннями фінансування та кадрових призначень, а також встановленням взаємодії з іншими інституціями ЄС. Сьогодні покладено великі надії на ЄСЗД як координатора національних зовнішніх політик і діяльності різноманітних загальноєвропейських інституцій, тим чи іншим чином пов'язаних з зовнішніми відносинами.

У цьому контексті доходимо висновку, що глобальні інтереси ЄС можна поділити на 4 основні напрями. По-перше, фундаментальний інтерес Європи у просуванні своїх цінностей, особливо миру. Важко не погодитися з правильністю цього напрямку. По-друге, пошук ринків для своїх товарів і послуг у найширшому розумінні. Така тенденція є нормальною для торгівельного гегемона, який поступово втрачає свої позиції і у найближчому майбутньому змушений переглянути своє місце у світовому економічному процесі. По-третє, Європа зацікавлена у розбудові багатостороннього світу, де рішення приймаються колективно, а не під примусом. Іншими словами, Європі хотілося б, щоб світові трансформації у бік багатополарності були розроблені за її зразком, зберігаючи наскільки можливо принципи європейського світу. По-четверте, і це найбільший виклик і сподівання засновників ЄС, — створення Європою світу, який має європейський вигляд: налаштованого на співробітництво, неагресивного, ліберального, демократичного, плюралістичного, світського, що живе за принципом верховенства права. Якщо це не вдасться, а це не вдалося, мінімальним завданням є існування у світі толерантному і дружно налаштованому по відношенню до європейського способу життя.

Поглиблене вивчення зазначених глобальних інтересів країн-членів могла б дати поштовх для визначення конкретних цілей ЄС на міжнародній арені.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Підсумовуючи викладене, зазначимо наступне. Україна у світових інтересах Європи посідає чільне місце. По-перше, політична поведінка сьогоденної України демонструє найвищий рівень впливу ЄС: ми погоджуємося з беззаперечністю європейських цінностей, норм та запропонованих змін, не сумніваючись у пра-

вильності обраних рішень. Європейська політика сусідства, яка вже визнана провальною і потребує перегляду і вдосконалення, все ще сприймається як можливість вступу до Європейського Союзу. Нагадаємо, що сьогодні критичним є питаннями самої можливості географічного розширення ЄС на тлі агресивної зовнішньої політики Російської Федерації, з якою ми маємо рахуватися. Запропонований інструмент ЄПС для модернізації країни — Угода про асоціацію — є дієвим за умови визначення взятих зобов'язань як чинників внутрішніх перетворень на користь українського суспільства, а не критерієм вступу до ЄС. По-друге, боротьба за сфери економічного впливу ЄС, змушеного конкурувати з такими якщо не агресивно, то стрімко набираючими оберти країнами, як Китай, Індія, Індонезія, Бразилія тощо, чітко показує потенціал українського ринку для європейських виробників.

Відсутність загальноприйнятої всеосяжної стратегії зовнішньої політики ЄС, яка б чітко формулювала спільні цілі, методи, завдання, стає не перешкодою, у тому числі, впровадження дієвих кроків проти російської політики на допомогу Україні. Така стратегія могла б визначити та оцінити ієрархію європейських цінностей та інтересів. Трагічні події в Україні 2014—2015 років мають підштовхнути ЄС до цього рішення. Вперше з часів Другої Світової війни одна умовно європейська країна — Російська Федерація — анексує територію європейської країни Україна на основі нелегітимного референдуму та військового вторгнення. Зрозуміло, що нехтуються фундаментальні для ЄС речі: європейські цінності такі, як захист миру, верховенства, права, дотримання прав людини, і європейські інтереси у зовнішній політиці: надійні і безпечні сусіди. При цьому захист інших європейських інтересів, а саме: торгівельних і фінансових зв'язків з Росією, став на заваді адекватної відповіді на ці ганебні події.

У цьому контексті напрямом подальших досліджень може бути аналіз, які саме цінності та інтереси грають ключову роль у розвитку відносин ЄС з Україною і якою ціною наша держава забезпечує ці інтереси.

Література:

1. Консолідовані версії Договору про Європейський Союз та Договору про функціонування Європейського Союзу [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/file/23491.PDF>
2. Модернізація державного управління та європейська інтеграція України: наук. доп. / Авт. кол.: Ю.В. Ковбасюк, К.О. Ващенко, Ю.П. Сурмін та ін.; за заг. ред. д-ра наук з держ. упр., проф. Ю.В. Ковбасюка. — К.: НАДУ, 2013. 120 с.
3. Сидорук Т.В. Політика сусідства Європейського Союзу у Східній Європі: модель інтеграції без членства: монографія / Т. Сидорук. — Львів: ПАІС, 2012. — 444 с.
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_body.pdf

5. Шнирков О.І. Європейський Союз у глобальному інноваційному просторі: монографія / О.І. Шнирков. — К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2008. — 143 с.
 6. Allen D. Relations with the rest of the world / D. Allen, M. Smith // Journal of Common Market Studies. — 2010. — Annual review, № 48. — P. 183—204.
 7. Biscop S. The Routledge Handbook of European Security / S.Biscop, R.Whitman // Routledge. — London, 2013. — 358 p.
 8. Bretherton C. The European Union as a Global Actor / C. Bretherton, J. Vogler // Routledge. — London, 2005. — 269 p.
 9. Copsy N. Rethinking the European Union / N. Copsy // Palgrave. — London, 2015. — 260 p.
 10. Hill C. International relations and the European Union: themes and issues / C.Hill, M.Smith // Oxford University Press. — Oxford, 2011. — 584 p.
 11. Jorgensen K.E. Routledge Handbook on the European Union and International Institutions: Performance, policy, power / K.E. Jorgensen, K.V. Laatikainen // Routledge. — Oxford, 2013. — 494 p.
 12. Kharas H. The New Global Middle Class: a Crossover from West to East [Електронний ресурс] / H.Kharas, G.Gertz // Brookings Foundation. — Washington, 2010. — Режим доступу: http://www.brookings.edu/?/media/research/files/papers/2010/03_china_middle_class_kharas.pdf
 13. Lippert B. European Neighbourhood Policy: many reservations — some progress — uncertain prospects [Електронний ресурс] / B. Lippert // Friedrich Ebert Stiftung International Policy Analysis. — Berlin, 2008. — Режим доступу: <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/05426.pdf>
 14. Lukes S. Power: A radical view / S.Luces // Palgrave Macmillan. — Basingstoke, 2005. — 192 p.
 15. Manners I. The Normative Ethics of the European Union / I. Manners // International Affairs. — 2008. — Vol. 84, № 1. — P.45—60.
 16. Menon A. Europe: The state of the Union / A.Menon // Atlantic Books. — London, 2008. — 290 p.
 17. Nye J.S. The Future of Power / J.S.Nye // Public Affairs. — New York, 2011. — 320 p.
 18. Rees W. International relations of the European Union / W. Rees, M.Smith // Sage. — London, 2008. — 321 p.
 19. Smith K. E. European Union Foreign Policy in a Changing World / K.Smith // Polity Press. — London, 2014. — 320 p.
 20. Wallace H. Police-making in the European Union / H.Wallace, W.Wallace, M.Pollack // Oxford University Press. — Oxford, 2005. — 597 p.
- References:
1. EU (2010), "Consolidated version of the Treaty on European Union and the Treaty on the Functioning of the European Union", available at: <http://www.minjust.gov.ua/file/23491.PDF>(Accessed 12 Sept 2015).
 2. Kovbasiuk, Yu. V. Vaschenko, K. O. and Surmin, Yu. P. (2013), Modernizatsiia derzhavnoho upravlinnia ta yevropejs'ka intehratsiia Ukrainy [Modernization of Public Administration and European Integration of Ukraine], NADU, Kyiv, Ukraine.
 3. Sydoruk, T. V. (2012), Polityka susidstva Yevropejs'koho Soiuzu u Skhidnij Yevropi: model' intehratsii bez chlenstva [Neighbourhood Policy of the European Union in Eastern Europe: a model of integration without membership], PAIS, L'viv, Ukraine.
 4. Verkhovna Rada of Ukraine (2014), Law "The Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand", available at: http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement_body.pdf (Accessed 12 Sept 2015).
 5. Shnyrkov, O. I. (2008), Yevropejs'kyj Soiuz u hlobal'nomu innovatsijnomu prostori [The European Union in the global innovation space], Vydavnycho-polihrafichnyj tsentr "Kyivs'kyj universytet", Kyiv, Ukraine.
 6. Allen, D. and Smith, M. (2010), "Relations with the rest of the world", Journal of Common Market Studies. Annual review, vol. 48, pp. 183—204.
 7. Biscop, S. and Whitman, R. (2013), The Routledge Handbook of European Security, Routledge, London, UK.
 8. Bretherton, C. and Vogler, J. (2005), The European Union as a Global Actor, Routledge, London, UK.
 9. Copsy, N. (2015), Rethinking the European Union, Palgrave, London, UK.
 10. Hill, C. and Smith, M. (2011), International relations and the European Union: themes and issues, Oxford University Press, Oxford, UK.
 11. Jorgensen, K.E. and Laatikainen, K.V. (2013), Routledge Handbook on the European Union and International Institutions: Performance, policy, power, Routledge, Oxford, UK.
 12. Kharas, H. and Gertz, G. (2010), "The New Global Middle Class: a Crossover from West to East", Brookings Foundation, Washington, available at: http://www.brookings.edu/?/media/research/files/papers/2010/03_china_middle_class_kharas.pdf(Accessed 12 Sept 2015).
 13. Lippert, B. (2008), "European Neighbourhood Policy: many reservations — some progress — uncertain prospects", Friedrich Ebert Stiftung International Policy Analysis, available at: <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/05426.pdf> (Accessed 12 Sept 2015).
 14. Lukes, S. (2005), Power: A radical view, Palgrave Macmillan, Basingstoke, UK.
 15. Manners, I. (2008), "The Normative Ethics of the European Union", International Affairs, Vol.84, no.1, pp. 45—60.
 16. Menon, A. (2008), Europe: The state of the Union, Atlantic Books, London, UK.
 17. Nye, J.S. (2011), The Future of Power, Public Affairs, New York, USA.
 18. Rees, W. and Smith, M. (2008), International relations of the European Union, Sage, London, UK.
 19. Smith, K. E. (2014), European Union Foreign Policy in a Changing World, Polity Press, London, UK.
 20. Wallace, H. Wallace, W. and Pollack, M. (2005), Police-making in the European Union, Oxford University Press, Oxford, UK.
- Стаття надійшла до редакції 16.09.2015 р.*